

Теріологічні дослідження в Україні довоєнного часу (передмова редактора)

Розвиток в Україні зоології загалом та польової зоології зокрема на початку 2010-х років зазнав суттєвих змін. Викликано це низкою причин, як таких, що розвивалися в середині наукового соціуму і науки, так і в країні. Надавання все більшої переваги дистанційним методам досліджень, зокрема й інструментальним, бажання та вимоги щодо розвитку прижиттєвих форм дослідження видів, поява значно більш легких в реалізації ідей, зменшення уваги до аналізу популяцій, обмежені можливості вивчення рідкісних видів — все це породило закономірні «рухи» до згортання традиційних форм польової роботи і втрати досвіду з лову, діагностики та іншої рутини, яка ще нещодавно була незмінною реальністю життя зоологів. Тепер ніхто не тягає мішки з пастками, не сидить в засідках, не мокне під дощем і не годує комарів. Тепер ознакою успішних зоологів дедалі більше стають різноманітні девайси та програмні продукти — ультразвукові детектори, фотопастки, планшети, GPS, програмні продукти, що дозволяють накопичувати інформацію і робити красиві картинки. І візиткою все частіше стають не факти чи знахідки як такі, а публікації в імпаکتних журналах, що часто стає самоціллю і при набутті певних навичок легко реалізується. Зростає і кількість співавторів, причетних або умовно причетних до фактів. Зростає темп життя, яке вимагає до звітів додавати все більше бібліографій у все товстіших виданнях. Закономірно подає увага до регіональних досліджень, які мало кому цікаві за межами регіонів, проте вимагають великих обсягів рутинної щоденної праці.

З цими особливостями Україна увійшла в фазу соціальних катаклізмів, включно з майданами і антимайданами, регіональним та секторальним сепаратизмом, що вплинуло і на наукові спільноти. У терени Донбасу після подій 2014 року тепер не скоро поїде хоч якась наукова експедиція, описувати ареали в межах великих регіонів стало «незручно» з будь-якого боку, як і вказувати афіліації, отримувати фінансування та інші форми підтримки для бодай фонового моніторингу стало важко і буде ще важче, втрати спеціалістів, втрати фаховості і можливостей обміну досвідом стали фантастично великими. Про це ніхто не міг подумати ще 5–10 років тому. Проте оптимізм дедалі більше згасає. Звісно, згасає і кожний порив дослідити, перевірити, записати в польовий щоденник цінний факт. Йдуть незворотні зміни. І втрачаються не тільки досвід і не тільки фахівці. Ми втратили вже цілі напрямки, включно з ловами гризунів пастками, кільцюваннями кажанів та міченням інших ссавців, спостереженням та маршрутним обліком тощо.

Сплеск активності теріологів (і загалом природничиків) упродовж 2000-х та початку 2010-х років — включно з гучними конференціями циклу «Стан ... досліджень на межі тисячоліть» «Перспективи розвитку...», «Актуальні напрямки...» поступово згас. Згасли не тільки джерела підтримки проєктів польових досліджень. Відбулися парадигмальні зміни, частково згадані вище. Нова епоха девайсів та високої залежності від харда і софта, а так само епоха міряння «гіршами» і «радіостанції взаємного цитування», ефектних картинок і 3d-метрик на матеріалах, зібраних не нами, тотальне секвенування всього, від проб крові до посліду, і навіть викопних зубів вимерлих ведмедів з анонімним обстеженням на батьківство — все це змінило життя зоологів навіть у таких заповідних куточках наукового простору, як наша країна, а надто її схід, і заодно й південь, віддалені від північних і західних наукових центрів. Тут ще бігають за вовками і тхорами, рахують нори тушканчиків і сліпачків, а окремі «викопні» зоологи навіть ставлять мишоловки, копають канавки, а часом і розбирають пелетки сов та дивляться в бінокляр.

Цей випуск «*Novitates Theriologicae*» впорядковано з матеріалів, що накопичилися за 2010–2014 рр. в редакції Праць Теріологічної школи, а також у Лабораторії екології тварин «Корсак» у процесі підготовки нею конференцій «День зоологічного музею», «Динаміка біорізноманіття» та частково й «Птахи Сіверського Дінця». По суті це все матеріали, накопчені редактором цього випуску за 10 повних років роботи в Луганському університеті, що завершилося крахом не тільки власних планів, але й низки наукових проєктів, дисертацій та самої роботи багатьох колег, які змушені бути виїхати геть зі сходу та півдня, а кілька людей пішли за цей час з життя, не довівши почате ними й очікуване нами. Тому метою підготовки цього збірника стали дочистка таких рукописів, а в окремих випадках — їх кардинальна доробка, проведена для того, щоби зберегти такі напрацювання і передати їх наступним дослідникам. Тим паче, що передача ця може бути не скорою.

Попередній випуск бюлетеню *NT* вийшов 2012 року і містив матеріали ХІХ Теріологічної школи, що мала назву «Роль заповідних територій у збереженні фауністичних комплексів» і проходила в залізному Порті, на Херсонщині, у вересні 2012 р. Наступного 2013 року відбулася така ж незабутня ХХ Теріошкола, у Карпатському НПП (Яремче), проте 2014 рік у нас всіх вкрала війна, надто у колег зі сходу й півдня України, дослідженням яких і присвячено це видання. Його робочою назвою стала «Довоєнна теріологія», і саме про ці доробки мова й піде далі.

Дякую всім, хто долучився до підготовки цього видання.

Ігор Загороднюк, упорядник видання